

II ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Бичкова Світлана Сергіївна,

доктор юридичних наук, професор,
заступник начальника кафедри цивільного права і процесу,
Національна академія внутрішніх справ

Кашперський Роман Вікторович,

ад'юнкт кафедри цивільного права і процесу,
Національна академія внутрішніх справ

УДК 347.94

ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ЗА СПІЛЬНОЮ ЗАЯВОЮ ПОДРУЖЖЯ, ЯКЕ МАЄ ДІТЕЙ

Наукову статтю присвячено дослідженню інституту доказів у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей. На підставі аналізу цивільного процесуального та сімейного законодавства України виокремлено належні та допустимі докази, які мають подати до суду особи, що беруть участь у таких справах, а також визначено відповідні засоби доказування.

Ключові слова: докази, належність доказів, допустимість доказів, засоби доказування, окреме провадження, розірвання шлюбу.

Із набранням чинності 2004 року ЦПК України до цивільних справ, які мають розглядатися в порядку окремого провадження, належать і справи про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей.

Свого часу в юридичній літературі точилися жваві суперечки щодо можливості розгляду цих справ за межами позовного провадження. Зокрема, М.Б. Зейдер вважав, що справи про розірвання шлюбу слід розглядати в порядку окремого провадження, адже перед судом стоїть завдання дати або не дати санкцію на розірвання шлюбу; вимога заінтересованої особи спрямована не на отримання судового рішення, що надало би захист певного права, а на отримання акта, що санкціонує розлучення; також у цих справах немає сторін, оскільки немає спору про право [2, с. 31–32].

Однак, як правильно зазначив А.О. Мельников, якщо взяти процес розірвання шлюбу, в якому оспорується як питання щодо розірвання шлюбу, так і мотиви його розірвання, то наведена аргументація є неприйнятною [5, с. 21]. Хоча, слід зазначити, вчений взагалі не підтримував думки щодо можливості віднесення відповідних справ до справ окремого провадження і доводив, що будь-яка така справа має розглядатися в порядку позовного провадження [5, с. 20–22].

Ми підтримуємо науковців, на думку яких, законодавець запровадив вдалу альтернативу позовному регулюванню відносин із припинення шлюбу, закріпивши право подружжя, яке має дітей, подати до суду спільну заяву про розірвання шлюбу в порядку окремого провадження [12, с. 587].

Отже, якщо між подружжям немає спору щодо розірвання шлюбу, але є малолітні

(неповнолітні діти), справа має розглядатися в порядку окремого провадження. У випадку небажання одного із подружжя розривати шлюб справу слід розглядати в порядку позовного провадження.

З огляду на предмет цієї наукової розвідки зауважимо, що судочинство у кожній справі окремого провадження здійснюється одночасно за правилами: 1) загальними для всього цивільного судочинства (за певними винятками); 2) властивими окремому провадженню в цілому; 3) притаманними виключно цій певній категорії справ [11, с. 541].

Однією з особливостей розгляду будь-якої справи в порядку окремого провадження є специфічні правила, що стосуються доказів і доказування.

У цивільному процесі інститут доказів і доказування становить важливий аспект процесуальної діяльності та є елементом процесуальних проваджень. Тому завдання цивільного судочинства щодо справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду й вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів суб'єктів права можуть бути досягнуті за умов одержання фактичних даних, які становлять юридико-фактичну основу для вирішення цивільної справи [4, с. 474].

Серед цивільних справ, які розглядаються в порядку окремого провадження, справи про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, вирізняються складністю доказування фактичних обставин справи, що зумовлено, з одного боку, особисто-приватним характером таких справ, а з іншого – необхідністю документального підтвердження більшості обставин, що становлять предмет доказування.

Окремі питання здійснення правосуддя в зазначених справах порушували у своїх працях Ю.В. Білоусов, С.В. Васильєв, І.В. Жилінкова, В.В. Комаров, В.М. Кравчук, Р.С. Нікітенко, М.О. Німак, З.В. Ромовська, О.І. Угриновська, Т.Р. Федосєєва, С.Я. Фурса, Г.В. Чурпіта. Проте проблеми, що пов'язані з доказами у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, донині детально не досліджувалися.

Отже, виокремлення належних і допустимих доказів у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, а також відповідних засобів доказування і становитиме мету цієї наукової розвідки.

Звертатися до суду з відповідною заявою можна лише за таких умов у сукупності:

1) подружжя має спільне бажання розірвати шлюб, яке виражається у поданій до суду відповідній спільній заяві;

2) між подружжям вирішено всі питання, пов'язані з місцем проживання дітей, забезпеченням умов їх життя, а також їх вихованням;

3) після розірвання шлюбу не будуть порушені особисті та майнові права жодного з подружжя, а також права їхніх дітей [11, с. 536].

Слід також мати на увазі, що суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка і що після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей (ч. 3 ст. 109 СК України).

Проте вчені висловили слушну думку про те, що суд не може передбачити, чи не будуть порушені права дітей після розірвання шлюбу, а може лише переконатися в тому, що права дітей забезпечено лише на момент розгляду справи [8, с. 152].

На погляд З.В. Ромовської, суд не уповноважується у таких справах на з'ясування причин подання заяви про розірвання шлюбу та вжиття заходів щодо примирення подружжя. Він зобов'язаний сконцентрувати увагу на влаштуванні подальшого життя дитини, батьки якої бажать розлучитися [9, с. 169].

На нашу ж думку, хоча положення ст. 112 СК України прямо стосуються розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя, складно заперечити, що суд має з'ясувати фактичні взаємини подружжя, дійсні причини розірвання шлюбу, брати до уваги наявність малолітньої дитини, дитини-інваліда та інші обставини життя подружжя, а також ухвалювати рішення про розірвання шлюбу лише в разі встановлення, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення, у будь-якій справі про розірвання шлюбу.

Зауважимо, що глибоке дослідження питання щодо необхідності з'ясування судом причин розірвання шлюбу в разі подання відповідної спільної заяви подружжям, яке має дітей, а також щодо вжиття заходів до примирення подружжя певною мірою виходить

за межі цієї розвідки і може становити перспективні напрями подальших наукових досліджень.

Задля підтвердження наявності зазначених вище умов заявники мають подати разом із заявою належні та допустимі докази.

При цьому належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування (ч. 1 ст. 58 ЦПК України). З огляду на те, що аналізовані справи розглядаються в порядку окремого провадження, а також враховуючи положення ч. 1 ст. 179 ЦПК України, належними доказами в цій справі є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги або мають інше значення для вирішення справи і підлягають встановленню під час ухвалення судового рішення.

Правильне визначення предмета доказування має велике значення, оскільки визначає межі доказової діяльності. Уточнення чи з'ясування того, який факт (обставину) просить встановити заявник, допомагає суду визначити коло доказів, що можуть достовірно підтвердити наявність або відсутність факту чи обставини [5, с. 108].

В юридичній літературі зазначається, що предмет доказування у справах окремого провадження про розірвання шлюбу формують ті факти, які обґрунтовують визначене сімейним і цивільним процесуальним законодавством коло обставин, з якими пов'язується припинення шлюбних відносин, з метою створення умов для здійснення в майбутньому суб'єктами конкретного сімейного правовідношення особистих немайнових чи майнових прав [6, с. 12].

Тож у справі про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, предметом доказування є факти, які: посвідчують укладення шлюбу, народження спільних дітей, спільне усиновлення дитини дружиною і чоловіком або дитини одного з подружжя другим із подружжя; підтверджують дійсність волі дружини і чоловіка, спрямованої на розірвання шлюбу; допомагають встановити фактичні взаємини подружжя; показують дійсні причини розірвання шлюбу; свідчать про те, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, які мають істотне значення; підтверджують вирішення подружжям усіх питань, пов'язаних з місцем проживання дітей, забезпеченням умов їх життя, а також їх вихованням; свідчать про те, що після розірвання шлюбу не будуть порушені особисті та майнові права жодного з подружжя, а також права їхніх дітей.

С.В. Васильєв визначає приблизний перелік необхідних доказів у справах про розірвання шлюбу [1, с. 181–182]. Зважаючи на те, що автор веде мову про справи, що розглядаються у порядку позовного провадження, виокремимо з наведених ним докази, що можуть бути пред'явлені в разі подання спільної заяви про розірвання шлюбу подружжям, яке має дітей, у порядку окремого провадження. Отже, такими є: свідоцтво про реєстрацію шлюбу; свідоцтво про народження спільних неповно-

літніх дітей; довідки з місць роботи заявників про розмір заробітної плати; докази факту роздільного проживання подружжя; докази, що підтверджують факт неможливості подальшого існування сімейного союзу, наприклад, факт подружньої невірності (зокрема, виписка з книги органів ДРАЦСу про добровільне визнання чоловіком батьківства щодо дитини, народженої іншою жінкою; особисте листування подружжя або одного з них).

У.Б. Воробель також виокремлює приблизний перелік необхідних доказів, до яких відносить свідоцтво про шлюб, копії свідоцтв про народження дітей, копію договору подружжя, передбаченого в ч. 1 ст. 109 СК України [10, с. 279].

Ознайомившись із цими переліками, не можна не помітити, що автори змішують у них і докази, і засоби доказування. Адже доказами, як впливає з ч. 1 ст. 57 ЦПК України, є лише фактичні дані. Свідоцтва, довідки, копії договорів складно визнати такими.

Звичайно, фактичні дані, для того щоб стати доказами в цивільній справі, мають бути виражені в певній процесуальній формі – визначені у законі (ч. 2 ст. 57 ЦПК України) засобах доказування. Одним із таких засобів є письмові докази, до яких слід віднести і згадані свідоцтва, довідки та копію договору.

Ми також не можемо погодитися з тим, що всі наведені докази є необхідними. Для прикладу розглянемо докази факту роздільного проживання подружжя. По-перше, не будь-яка справа про розірвання шлюбу ґрунтується на роздільному проживанні подружжя. І навіть більше, не завжди розірвання шлюбу має своїм наслідком роздільне проживання колишнього подружжя. А по-друге, подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно (ч. 2 ст. 3 СК України). Крім того, за встановлених у ч. 1 ст. 119 СК підстав суд може встановити режим окремого проживання подружжя, що не припиняє прав та обов'язків останнього, які передбачені СК України і які дружина та чоловік мали до встановлення цього режиму, а також прав та обов'язків, що визначені шлюбним договором (ч. 1 ст. 120 СК України).

Доцільно також звернути увагу й на те, що під «подружжям, яке має дітей» законодавець розуміє не лише дружину та чоловіка, в яких є спільні малолітні та (або) неповнолітні діти, а й дружину і чоловіка, які спільно усиновили дитину, та подружжя, в якому чоловік матері, дружина батька дитини її усиновили.

Отже, можна стверджувати, що до спільної заяви про розірвання шлюбу між подружжям, яке має дітей, мають бути додані:

- свідоцтво про реєстрацію шлюбу;
- свідоцтва про народження дітей;
- довідки щодо розміру заробітної плати та інших доходів кожного з подружжя;
- інші необхідні документи відповідно до заявлених вимог.

Згідно з ч. 1 ст. 109 СК України подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те: 1) з ким із них будуть проживати діти; 2) яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той із батьків, хто буде проживати окремо; 3) про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей.

На думку М.О. Німак, такий договір не є доказом, що підтверджує наявність обставин справи, але є доказом виконання заявниками вимог закону щодо досягнення домовленостей про місце проживання, утримання та виховання дітей [7, с. 11].

Під час визначення місця проживання дітей потрібно керуватися ст. 29 ЦК України, ст. 160 СК України, ч. 2 ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» тощо. Крім того, слід зважувати, що держава забезпечує право дитини на проживання в таких санітарно-гігієнічних і побутових умовах, що не завдають шкоди її фізичному та розумовому розвитку (ч. 1 ст. 18 Закону «Про охорону дитинства»).

Умова щодо визначення участі у забезпеченні умов життя дітей того з батьків, який проживатиме окремо, зокрема, стосується надання утримання дитині в натуральній формі, участі в додаткових витратах на утримання дитини, зумовлених особливими обставинами (розвитком її здібностей, хворобою, каліцтвом тощо) [12, с. 588].

У статті 190 СК України передбачено порядок припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Тому укладення батьками дитини відповідного правочину має знайти відображення в письмовому договорі, що додається до заяви.

За наявності в дитини майна доцільно також закріпити в договорі умови управління ним з урахуванням вимог ст. 177 СК України.

Відповідно до ч. 2 ст. 109, ч. 1 ст. 189 СК України договір між подружжям про розмір аліментів на дитину має бути нотаріально посвідчений, і в разі його невиконання аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Під час укладення такого договору слід враховувати вимоги, закріплені у ст. 189 СК України. Зокрема, у договорі про розмір аліментів на дитину (дітей) має бути зазначено розмір і строки їх виплати. На думку деяких учених, доцільно також у цьому договорі визначити порядок, умови та форми (грошова і (або) натуральна) надання утримання одним із батьків [3, с. 553].

На погляд Р.С. Нікітенка, подружжя вправі подати до суду у простій письмовій формі договір щодо визначення умов виховання та проживання дитини (ч. 1 ст. 109 СК України) та зобов'язане подати до суду нотаріально посвідчений договір про розмір аліментів на дитину (ч. 2 ст. 109 СК України) [6, с. 5]. Ми з цим погодитися не можемо.

На нашу думку, законодавець формулювання «подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором» слід розуміти

не в тому сенсі, що подружжя має право подати відповідний договір, його потрібно тлумачити як таке, що регламентує право подружжя звернутися до суду із заявою про розірвання шлюбу у визначеному випадку. При цьому в разі виявлення спільного бажання подати до суду таку заяву подружжя зобов'язане її подавати разом із договором про те, з ким із них будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той із батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на виховання дітей.

І навпаки, СК України не встановлює обов'язку подання разом із заявою про розірвання шлюбу в порядку окремого провадження договору між подружжям про розмір аліментів на дитину. Законодавець лише визначає в ч. 2 ст. 109 СК України вимоги до форми такого договору. Тож можна визначити, що подружжя вправі (а не зобов'язане) додати до своєї спільної заяви про розірвання шлюбу відповідний договір.

Отже, можуть мати місце два договори, які врегулюватимуть відносини немайнового і майнового характеру стосовно дітей у разі розірвання шлюбу їхніх батьків. Однак ми підтримуємо науковців, які вважають, що подружжя може укласти й один договір, який містив би всі умови, визначені в частинах 1, 2 ст. 109 СК України [12, с. 589]. Оскільки ж цей один договір міститиме умову про розмір аліментів на дитину, то він підлягатиме обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Укладення такого договору відповідає і ч. 4 ст. 157 СК України, згідно з якою батьки мають право укласти у письмовій формі договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим із них, хто проживає окремо від дитини. Такий договір підлягає нотаріальному посвідченню.

Під умовами здійснення батьками права на особисте виховання дітей маються на увазі, серед іншого, способи спілкування, розвитку здібностей, періодичність побачення, можливості спільного відпочинку, проведення дозвілля тощо [12, с. 589].

Отже, можна зробити висновок, що у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, належними доказами є докази, що підтверджують факт державної реєстрації шлюбу, факт народження дитини (дітей), наявність взаємної згоди подружжя на розірвання шлюбу, а також домовленість між

подружжям щодо визначення розміру аліментів на дитину, узгодження інших визначених законом питань, пов'язаних з її вихованням, утриманням тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєв С.В. Особливості розгляду окремих категорій цивільних справ : [навч. посіб.] / С.В. Васильєв. – Х. : Еспада, 2012. – 480 с.
2. Зейдер Н. Процессуальный порядок рассмотрения дел о расторжении брака / Н. Зейдер // Социалистическая законность. – 1945. – № 8. – С. 30–36.
3. Кравчук В.М. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – Х. : Фактор, 2010. – 800 с.
4. Курс цивільного процесу : [підруч.] / [Комаров В.В., Бігун В.А., Баранкова В.В. та ін.] ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
5. Мельников А.А. Особое производство в советском гражданском процессе / А.А. Мельников ; отв. ред. В.С. Тадевосян. – М. : Наука, 1964. – 128 с.
6. Нікітенко Р.С. Окреме провадження у справах про розірвання шлюбу: автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03 / Р.С. Нікітенко. – К., 2014. – 20 с.
7. Німак М.О. Окреме провадження у справах, що виникають із шлюбних правовідносин : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03 / М.О. Німак. – К., 2012. – 20 с.
8. Німак М.О. Окреме провадження у справах, що виникають із шлюбних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М.О. Німак. – Л., 2012. – 221 арк.
9. Ромовська З. Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар / З. Ромовська. – [3-те вид., перероб. і допов.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 432 с.
10. Навроцька Ю.В. Цивільне процесуальне право України (у схемах і таблицях) : [навч. посіб.] / Ю.В. Навроцька, О.Б. Верба-Сидор, У.Б. Воробель. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 388 с.
11. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / [С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, В.І. Бірюков та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – [2-ге вид., допов. і перероб.]. – К. : Атіка, 2010. – 896 с.
12. Цивільне процесуальне право України : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – К. : Атіка, 2009. – 760 с.

Бичкова Светлана Сергеевна, Кашперский Роман Викторович **ДОКАЗАТЕЛЬСТВА В ДЕЛАХ О РАСТОРЖЕНИИ БРАКА** **ПО СОВМЕСТНОМУ ЗАЯВЛЕНИЮ СУПРУГОВ, КОТОРЫЕ ИМЕЮТ ДЕТЕЙ**

Научная статья посвящена исследованию института доказательств в делах о расторжении брака по совместному заявлению супругов, имеющих детей. На основании анализа гражданского процессуального и семейного законодательства Украины выделены относимые и допустимые доказательства, которые должны быть представлены в суд лицами, участвующими в таких делах, а также определены соответствующие средства доказывания.

Ключевые слова: доказательства, относимость доказательств, допустимость доказательств, средства доказывания, особое производство, расторжение брака.

Bichkova Svetlana, Kashpersky Roman
**PROOFS ARE IN MATTERS ABOUT DISSOLUTION OF MARRIAGE ON GENERAL
 STATEMENT OF THE MARRIED COUPLES WHICH HAVE CHILDREN**

The scientific article is devoted to research of the institute of proof in cases of divorce at the claim of spouses with children. Based on the analysis of civil procedure and family law of Ukraine appropriate and admissible evidence, to be submitted to the court by the persons participating in such cases, as well as the appropriate means of proof are allocated.

Keywords: *evidences; relevance of evidence, admissibility of evidence, means of proof; special proceeding; divorce.*

Бобко Володимир Григорович,
 кандидат юридичних наук,
 доцент кафедри цивільного права і процесу,
 Національна академія внутрішніх справ

УДК 347.93

ОКРЕМА УХВАЛА ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Статтю присвячено дослідженню змісту окремої ухвали як одного із видів судового рішення в цивільних справах. Автор аналізує ознаки окремої ухвали та порядок її реалізації для судової практики, формулює відповідні висновки та пропозиції для вдосконалення цивільного процесуального законодавства.

Ключові слова: *суд, судовий розгляд, судове рішення, окрема ухвала.*

Відповідно до ст. 1 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Досягненню загальної попереджувально-виховної мети судочинства сприяє застосування органами судової влади самостійних засобів реагування, одним із яких є окрема ухвала суду.

Дослідженню судових рішень у цивільних справах присвячено чимало наукових розвідок, достатньо назвати вже класичні роботи таких процесуалістів, як: М.Г. Авдюков, М.А. Гурвич, П.П. Заворотько, М.Б. Зейдер, В.В. Комаров, С.Я. Фурса, Д.М. Чечот, М.И. Штефан.

Але водночас питання щодо окремої ухвали як одного із видів судового рішення залишаються надзвичайно актуальними як для практики, так і для теорії цивільного процесу, заслуговують детальнішого дослідження та потребують сучасного погляду на цю проблему.

Метою статті є дослідження поняття окремої ухвали як одного із видів судового рішення, визначення ознак і порядку реалізації окремої ухвали для судової практики, а також вироблення обґрунтованих пропозицій для вдосконалення чинного вітчизняного законодавства.

Згідно з п. 1 ст. 211 ЦПК України суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону і встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню порушення, може поста-

новити окрему ухвалу й направити її відповідним особам чи органам для вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом місяця з дня надходження окремої ухвали має бути повідомлено суд, який постановив окрему ухвалу.

Отже, суд сприяє усуненню допущеного правопорушення, що фактично не становить предмет самостійного судового розгляду, одночасно здійснюючи функцію, спрямовану на профілактику й попередження порушень прав та інтересів учасників правовідносин у майбутньому.

Норма щодо окремої ухвали суду не є новелою в чинному цивільному процесуальному законодавстві. Уперше вона була закріплена у ст. 38 Основ цивільного судочинства Союзу РСР [6]. Пізніше ця норма була включена в Цивільний процесуальний кодекс УРСР 1963 р. [7].

Слід звернути увагу на те, як ця норма була викладена у ст. 235 ЦПК 1963 р., що дасть змогу більш чітко сприймати її зміст і сферу застосування:

«Суд, виявивши при розгляді цивільної справи порушення законності окремими службовими особами чи громадянами або порушення встановленого порядку розгляду скарг, заяв, звернень державними, громадськими органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, установами, організаціями, підприємствами і їх об'єднаннями, іншими юридичними особами чи інші істотні недоліки в їх діяльності, постановляє окрему ухвалу і надсилає її цим чи відповідним службовим особам, органам, установам, організаціям вищого рівня по відношенню